

Kvinnan som kunde flyga

Av Astrid Ahlberg

Samhällstjänst – det låter ju rätt okej. Man får göra lite nytta, för det allmänna goda eller vad fan det heter. Allt för att sona skadan man orsakat. Men att göra denna tjänst på ett hem för dementa! En månad löd domen, inte så lång tid, verkade lindrigare än att tvätta klotter.

Men nu undrar jag vad jag gett mig in på.

Föreståndaren, Sofia, står bredvid mig i dörröppningen till det enormt stora dagrummet, pratar med låg röst medan hon med blickar, nickar och diskreta handrörelser berättar om de olika patienterna. Eller *gästerna*, som man kallar dem här, tokarna. För det är ju vad de är. I bästa fall virriga bara, men de sämsta är totalt väck.

”Jag föreslår att du ägnar det mesta av din sällskapstid åt Ida, hon som sitter och ser ut att sova därborta i gungstolen”, säger Sofia och nickar mot en kvinna en bit bort.

Jag följer hennes blick. I en svartmålad gungstol sitter en medelålders kvinna, betydligt yngre än medelåldern på gamlingarna. Kan inte vara mer än typ sextio, bedömer jag. Det raka, kortklippta håret har en ljust grå nyans, som glänser en aning i den bleka marssolen som tar sig in mellan pissgula gardiner i de breda fönstren. På detta avstånd – kanske tio meter – ser ansiktshuden slät och ungdomligt rosig ut. De smala händerna utan nagellack vilar på gungstolens svängda armstöd, huvudet mot den höga stolsryggen som täcks av ett broderat stolsskydd. Kläderna är personliga uppenbarligen, vanliga blå jeans och en grå kofta över en svart t-shirt. De flesta andra bär ljusblå sjukhusrockar, typ.

”Hon ser ju inte så urgammal ut”, säger jag, för att visa ett uns av intresse.

”Ida är femtionio. Hennes form av demens är så ovanlig att läkarna inte har ett namn på det. Man kan tro att hon är helt normal, tills hon kommer in på sitt favoritämne, som ...” Sofia avbryter sig. ”Tror förresten att du ska få avgör helt själv vad som är normalt eller inte. Det är bara att fråga henne varför hon är här, det brukar sätta igång henne.” Tonfallet är proffsigt neutralt. ”Och tro inte att hon sover, hon *tänker*”, fortsätter föreståndaren.

Därefter går hon. Lämnar mig ensam, utlämnad åt galningar ...

Jag blir tveksamt stående en stund, låter ännu en gång blicken vandra över rummet, eller *salen* kanske är en mer passande benämning. Gubben där borta som verkar spela schack med sig själv, visst var det Anton han hette? Kanske jag kan spela en match eller två mot honom. Schack är jag rätt bra på. Och tanten med den prydliga stickningen, som verkar bli en otroligt lång, grå

halsduk, hon hette ... Äsch, vad tusan. Jag behöver väl inte kunna alla namnen, ska ju bara vara här en månad.

Ingen av de kanske tjugo gamla gubbarna och tanterna bryr sig om mig. Var ska jag börja? Om någon hade sett upp och mött min blick, gett mig ett välkomnande leende, hade det varit så mycket lättare. Till slut styr jag stegen mot den där Ida. Galningen utan diagnos.

Jag hostar till lite när jag drar ut en av pinnstolarna vid det runda bordet som står bredvid gungstolen – ett bord av minst ett dussin likadana. Alla med en liten vit, virkad duk mitt på under en vas med typiskt konstgjorda blommor. Liljekonvaljer heter de visst.

Ida reagerar inte. Om hon ändå satt och *gungade*, nu ser hon verkligen ut att sova. Hon andas i alla fall, det syns. Ska jag låta henne fortsätta sova? Men vafan, väcker jag henne så är det väl en välgärning, annars kommer hon typ ligga vaken hela natten istället.

Med en hörbar suck sjunker jag ner på stolen. Sitsen täcks av en urblekt dyna i blårutigt tyg, en sådan där tunn som knyts fast i ryggens yttersta pinnar. Prydliga rosetter, ser jag. Får lust att dra upp dem, men står emot impulsen. Vore ytterst barnsligt, jag är ju ändå femton.

Jag makar in stolen under bordet, vilar underarmarna på bordskivan och sneglar på kvinnan. Femtionio. Vilket jäkla öde att hamna här i den åldern! Hon borde ju jobba i flera år till, ha små söta barnbarn, en make att pyssla om, villa, jykke och bil. Typ.

”Ett nytt ansikte, vem är du?” säger hon plötsligt, Ida.

Jag hoppar högt, har inte sett att hon öppnat ögonen. När jag nu kollar ser jag en glimt av bruna irisar mellan de halvslutna, omålade ögonlocken. Fortfarande sitter hon lika stilla.

”Öh, jag heter Sanna ...”, svarar jag, tvekar över hur jag ska fortsätta.

”Du vet säkert redan att jag heter Ida och anses vara dement”, säger Ida. Hon slår upp ögonen helt, lyfter huvudet från ryggstödet och stirrar på mig. Eller kanske inte direkt stirrar, men hon ser liksom väldigt *intensivt* på mig, intresserat, nyfiket. Och inte fördömande.

”Hej Ida”, säger jag och drar mungiporna till ett leende. ”Det är meningen att jag ska göra samhällstjänst här.” Ingen idé att mörka detta faktum. ”Sofia tycker att jag ska prata med er härinne, vara någon sorts sällskap, så jag tänkte börja med dig.”

”Det var ju trevligt”, svarar Ida.

Plötsligt reser hon sig upp från gungstolen i en smidig, snabb rörelse. I nästa stund sitter hon alldeles intill mig, på pinnstolen bredvid. Hon sätter armbågen på bordet, stöder kinden i handflatan och släpper mig inte med blicken. Själv lutar jag mig tillbaka för att få lite avstånd, lägger armarna i kors. Leendet går

inte att hålla kvar. Vad tusan ska jag säga nu? Vad var det Sofia hade sagt? Jo: *fråga henne varför hon är här ...*

”Varför är du här då?” frågar jag. Låter urdumt.

”Jag är här för att ingen tror på mig, inte ens mina egna barn”, säger Ida, långsamt och mycket tydligt. ”Ändå är det jag har att berätta så fantastiskt att det borde stå på förstasidorna i alla världens tidningar!”

Där märks hennes ålder. Papperstidningar är ju nästan ute ju. Jag drar mig för att fortsätta fråga, är inte särskilt road av tanken att få lyssna på hennes tokerier. Men det är ju därför jag är här, å andra sidan.

”Du får gärna berätta din historia för mig!” säger jag och försöker låta entusiastisk.

Tanten nappar direkt. Hon börjar från början med att beskriva sin bakgrund, att hon bor på landet, på en gammal lantgård, nu utan djur. Hagar och stenmurar och bortanför det skog, miltals med skog. Blåbärsris och svamp, säger hon. Myror och huggormar, tänker jag.

Eller rättare, hon *bodde* på en gård, nu är hon ju inskriven här, kanske för all framtid om hon inte blir frisk. Och demens brukar ju inte gå över, inte såvitt jag vet.

”Den där skogen hemmavid, den är gammal och grov, där växer det gott om ståtliga tallar. Ett par av dem är större och märkvärdigare än alla andra. De utgör *Porten*.” Ida låter högtidlig när hon uttalar ordet porten, som om det vore ett egennamn på en plats. Eller något heligt, typ jämförbart med *templet*. Eller *helgedomen*.

”Jaha, så intressant”, säger jag artigt.

Ida rynkar lätt på ögonbrynen, ser inte nöjd ut. Men hon fortsätter:

”Vet man hur man gör, kan man passera de där tallarna och hamna i en helt annan värld.”

Jag anar en upphetsning bakom de sakliga orden, märker att jag smittas, är definitivt nyfiken nu. Kanske jag kan få en idé till en bra bok från tanten här.

”Så du har upptäckt en annan värld” säger jag. ”Som Amerika då, fast inte så långt bort.” Nu ler jag roat för att understryka att jag inte går på vad som helst.

”Nejdå, inte alls som Amerika”, svarar hon otåligt. ”Skärp dig nu och lyssna!”

Jag blir smått förbannad på kvinnan. Jag är väl hur skärpt som helst, svarar artigt och lyssnar ju utan protester. Jag biter ihop och sitter tyst, fixerar blicken vid mina knäppta händer. Tänker inte underlätta för henne om det ska vara på detta vis.

Ida suckar. ”Du är nog för ung”, säger hon. ”Vi låter det vara.” Hon reser sig, går tillbaka till gungstolen – snart sitter hon likadant som förut, blundar och verkar sova, eller kanske hon mediterar. Galningen.

Själv reser jag mig upp och går bort till Anton, den enda av de andra jag minns namnet på. Snart sitter jag mittemot honom och ställer rätt de svarta pjäserna för en match. Han har genast nappat på mitt erbjudande och valt vitt.

När matchen är slut – om man nu kan kalla det en *match*, med sådana vimsiga regler som Anton har – är det dags för lunch. Jag följer med Anton, som bara är litegrann senil, går bredvid ända in till matsalen, ett rum bara hälften så stort som allrummet. Här står flera fyrkantiga fyramansbord, dukade med djupa tallrikar och skedar. Det visar det sig att man glömt duka åt mig. Jäkla typiskt. Till slut får jag en djuptallrik och en sked och hänvisas till Idas bord. Hon sitter ensam så där är det gott om plats.

”Hej igen”, säger jag och ler vänligt medan jag sätter ner tallriken på platsen mittemot. Jag är angelägen om att inte verka sur eller så. ”Går det bra att jag sätter mig här?” Dum fråga, det finns tre lediga platser, men som sagt. No hard feelings.

”Sätt dig du”, säger Ida utan intresse, hon ser inte ens på mig. Ägnar sig åt att bre en knäckemacka.

På något sätt sårar detta mig. Jag är inte värd att lyssna på hennes historia. Varför inte det? Hon vet ju inget om mig. Jag beslutar mig för att inte ge mig denna gång.

”Hur var det nu med din historia”, säger jag. ”Det vore mycket intressant att få höra den, om du inte har något emot att berätta den för en så obetydlig person som jag.” Trots min föresats att vara trevlig och artig halkar det där sista bara ur mig. Det låter *inte* vare sig trevligt eller särskilt artig, bara tjurigt och barnsligt.

Men Ida tinar upp av någon anledning. Hon skrattar till. Ögonen mjuknar och hon ser plötsligt riktigt vanlig ut. Snäll.

”Inte är du obetydlig”, säger hon, lutar huvudet lite på sned. ”Bara väldigt ung. Yngre än vad man först tror när man ser dina svartsminkade ögon och alla ringarna i öronen. Och kanske har just du lättare att tro på vad jag har att berätta ...” Hon ser sig omkring. På alla de hopsjunkna kropparna – de andra ”gästerna”, som mer eller mindre framgångsrikt sörplar i sig den gröna soppan, vad det nu är för sort. Spenat? Purjo? Jag vet inte så noga.

”Men inte här och nu”, säger hon sedan. Rätar på sig som för att visa att hon är en annan sorts gäst än de andra degpåsarna. ”Vill du verkligen lyssna så får du komma till mitt rum efter klockan arton ikväll.”

Två minuter över sex samma kväll knackar jag på Idas stängda dörr. Egentligen ska jag sluta nu, men kan ju bara inte missa denna chans. Ida har varit tyst genom hela måltiden och jag hinner knappt äta färdigt förrän Sofia drar iväg

med mig. Andra gäster väntar på att bli underhållna, på att få prata med någon som inte är personal.

”Välkommen till mitt rum” säger Ida när hon öppnar dörren. Hon ser allvarlig ut. Nästan spänd. Kanske hon verkligen är orolig för hur jag ska reagera, just för att jag är så ung. Saknar de vuxnas artiga hycklande.

Jag nickar lite till tack och följer efter henne in i den lilla hallen. Överväger att ta av mig skorna, men avstår. Här finns ju personal som städar, dessutom har Ida själv någon sorts sandaler. Till höger skymtar jag ett pyttelitet kök, mittemot sovrummet och rakt fram ett vardagsrum. Liten tv på hjul längst in, framför den, alltså mitt på golvet, en fåtölj som ser stentung ut. Öronlapps-fåtölj, tror jag det heter.

Ida passerar fåtöljen och visar mot en gammaldags soffa, med vinrött tyg och en massa träkrumelurer runt kanterna. Snygg, men ser inget vidare bekväm ut.

”Här kan vi sitta”, säger Ida. ”Inte mycket annat att välja på”, fortsätter hon med en beklagande min. Kan hon läsa tankar också?

”Tack”, säger jag dumt, känns ändå bättre än att fortsätta tiga.

Vi sätter oss i varsin ända av soffan. I hörnet bakom Ida står en golvlampa med en jättelik, fransprydd lampskärm. Den utstrålar ett varmt, gult ljus, vilket behövs eftersom taklampan är släckt. På bordet framför soffan står en blå keramikskål med kottar. Just det. Kottar. Små, lite runda, jag tror det är tall, definitivt inte gran. Kanske tjugo stycken. Definitivt inte normalt.

”Jag har liksom ett tredje öga”, börjar Ida tvärt. Ingen mjukstart som tidigare på dagen.

Jag stirrar, märker att munnen glappar, stänger den tvärt. Tredje öga ... vad i helvete!

”Vänta lite innan du dömer ut mig”, säger Ida med ett sådant där snett leende. Halvt liksom. ”Vet inte hur mycket fysik du läst i skolan, men det hade du kanske ändå inte haft nytta av här.” Hon drar ett djupt andetag. ”Överallt omkring oss finns det en massa *energi*. Jag kan se den, särskilt när jag blundar. Ser ut som tunna trådar som liksom slingrar sig runt varandra.”

Jag fnyser till, kan inte låta bli. När man blundar ser man ju en massa grejer, det vet ju alla. Särskilt om man stirrat länge på en sak, då blir det en negativ kopia när man blundar. Men Ida verkar inte höra min fnysning. Hennes blick under halvslutna ögonlock är okoncentrerat riktad på kottarna i skålen. Högerhandens fingrar liksom krattar i luften strax över hennes knän, den vänstra ligger orörlig.

”På vissa ställen finns det extra mycket av dessa energitrådar, bland annat just mellan de där två tallarna ute i min skog, de jag nämnde på förmiddagen.”

Nu vänder hon upp handflatan, vilket gör att fingrarnas krattande mer ser ut som ett lockande. Fascinerad och samtidigt besviken över att hon ändå är

helknäpp, ser jag hur hon långsamt sträcker fram handen mot bordet. Jag missar först vad som händer i skålen, sedan ser jag det. Kottarna svävar. Ja faktiskt, helt jäkla otroligt sant. Allihop svävar en liten bit – kanske två centimeter – över den vida skålens släta botten.

När de långsamt börjar glida genom luften mot kvinnan kan jag inte hålla mig still längre, jag rusar upp från soffan, backar ett par steg. Stirrar på kottarna. Ida har slutit ögonen helt nu, ser jag. Jag samlar mod och sträcker sedan ut handen. Rör fingrarna runt de svävande kottarna, under dem, över dem. Inga trådar någonstans. Bara en underlig värme i luften.

”Skit också!” utbrister jag. ”Hur i helvete gör du?” Svordomar brukar inte vara populärt bland tanter i hennes ålder, men jag bryr mig inte. Inget mindre duger här.

Ida rycker till, drar åt sig handen. Kottarna trillar ner, några få i skålen, de flesta på bordsytan eller ända ner på mattan.

”Jag borde ha förvarnat dig”, säger hon medan hon gnuggar högerhandens fingertoppar med de vänstra, som om det kliade i dem. Ögonen är vidöppna och vakna igen.

”En liten demonstration bara”, säger hon. Ler ordentligt nu, ett helt leende, lite triumferande. ”Nu kanske du lättare förstår hur jag menar med *Porten*.”

”Vad har någon jäkla port med kottarna att göra?” frågar jag, sätter mig försiktigt igen. Håller hela tiden koll på den märkliga kvinnan, särskilt vad hon gör med händerna. Just nu har hon knäppt dem i knät.

Kottarna får ligga där de ligger.

”Hemskt vad ni ungdomar svär hela tiden”, säger hon nu, skakar på huvudet. Jag får en känsla av att hon retas. Leendet är kvar i mungiporna. När jag inte tar upp utmaningen fortsätter hon. ”En vacker sommardag upptäckte jag av en ren slump att det mellan två tallar ute i skogen fanns en fantastisk ansamling av energitrådar. Det var så många att jag tror de skulle kunna driva en hel fabrik. Det var som ett garnnystan som en kattunge lekt med. Jag fick för mig att försöka lösa upp härvan och det var då det hände ...”

Ida tystnar. Blicken blir ofokuserad igen. Jag spänner musklerna, beredd att ta till flykten, men hennes händer förblir stilla. Kanske hon bara ägnar sig åt att minnas hur det var.

”Jag kunde dra isär trådarna och se igenom. På andra sidan var det vinter. Snö!”

Nu tittar hon mig rakt i ögonen, prövande.

”Snö?” upprepar jag. ”Hur då? Det var ju sommar sa du nyss.”

Ida får en rynka mellan ögonbrynen. ”Gör mig inte besviken nu, barn lilla. Jag sa ju att det är *Porten*, alltså en port till en annan värld. Där är det vinter när här är sommar.” Hon gör en handrörelse mot fönstret där marskvällen håller på

att övergå i kolsvart natt. "Här är det vår på gång, på andra sidan *Porten* är det höst nu."

"Gick du *igenom* den där porten?" frågar jag. Min röst är andlös, nästan viskande. Plötsligt tror jag på vartenda ord. Vill veta mer!

Ida nickar. "Klart jag gjorde. Där finns en annan värld ... eller en annan verklighet. Kalla det vad du vill. Människor som vi, djur också, natur och allt ... Men de ligger kanske tvåhundra år efter oss i utveckling."

Och hon berättar. Allt. Vilka hon träffade, vad hon upplevde, hur det var. Jag lyssnar. Känner en märklig avundsjuka. Vill också passera den här porten. När hon äntligen tystnar har det gått nästan två timmar och hennes röst är hes av allt prat.

"Så det är därför du har hamnat här ... Ingen tror på dig utan alla tror du är dement eller bara tokig på något annat vis", summerar jag.

Ida nickar bekräftande, flera gånger. "Det är så frustrerande! Så mycket hellre skulle jag passera *Porten* en gång för alla, bosätta mig där bland mina vänner." Konstigt nog ler hon igen. Detta är ju inte alls roligt, bara oerhört tragiskt. "Du kan vara lugn", säger hon. "Jag ska ge mig av härifrån snart, bara det blir lite mildare ute."

"Hur då? Det här är ju en sluten avdelning", säger jag, som har Sofias lilla föreläsning i färskt minne."

"Du tror väl inte att jag bara sitter här och sörjer?" Nu flinar hon stort.

Kanske det har slagit över för henne av all denna instängda frustration över att inte bli trodd.

"Medan jag sitter här med slutna ögon dagarna i ända, håller jag i själva verket på med *forskning*! Snart flyr jag härifrån, luftvägen. Jag ska flyga ända bort till *Porten*. Där kommer jag passera över för allra sista gången. Utan återvändo."

Efter detta vill hon inte säga ett ord till. Hon kniper ihop läpparna. Ögonen lyser. Jag får ge mig. Säger god natt och lämnar Idas lilla lägenhet. Omtumlad och mycket fundersam. Medan jag går ut i personalavdelningen och hämtar mina ytterkläder, tänker jag på alla osynliga energitrådar jag passerar, går tvärs igenom – eller viker de undan? Plötslig tycker jag det kittlar i ansiktets hud, som av fjäderlätta beröringar.

Nästa dag visar våren vem som är starkast; vintern drar sig snopet tillbaka. En ljum vind försöker rufsa om i mitt hår som är alltför styvt av hårgelé för att ge efter. Solen värmer skönt redan på morgonen och får mig att knäppa upp jackan. Fåglarna sjunger som galna när jag hoppar av bussen ett kvarter från demenshemmet, vilket omges av en parkliknande trädgård. Massor av lövträd

med sprickfärdiga knoppar och bänkar här och där för "gästerna" att koppla av på. Det känns *nästan* milt nog för att man ska vilja slå sig ner.

Jag är på plats precis klockan tio, helt rätt enligt mitt schema. Knappt kommer jag innanför dörren förrän jag grips av uppståndelsen som råder: Ida är försvunnen, får jag veta av en stressad Sofia. Ida gick in till sig direkt efter frukosten, men när personalen kom för att hämta henne till terapitimmen, var lägenheten tom. De har nu sökt efter kvinnan på alla tänkbara och otänkbara ställen, både i lägenheten och i resten av huset.

Det enda märkliga är att kedjan som hindrar köksfönstret i Idas lägenhet att öppnas mer än några centimeter, är kapad. Avfilad. På fönsterbrädan ligger en nagelfil av metall. Har hon hoppat ut? Begått självmord?

Men ingen krossad kropp ligger på den hårda stengången tre våningar nedanför. Ingen kropp ligger någonstans, trots att man letar runt hela huset. Ytterkläderna saknas, men hennes handväska ligger kvar på hallbordet. Jag hjälper till att söka efter något avskedsbrev, men vi hittar ingenting. Idas lilla lägenhet är städad och fin och helt i sin ordning. Inget som avviker annat än just det där med filen och kedjan.

Det är ett fullkomligt mysterium. För alla utom för mig.

För jag vet ju vart hon har tagit vägen. Och hur.

Men jag sörjer ändå, sörjer att jag inte fick följa med.
